

HISTORISCHE KANTTEKENINGEN

A. GRADER, EEN AMSTERDAMSE KUNSTTANDENMAKER*)

F. E. R. DE MAAR

In augustus 1967 ontving ik een brief van de heer Grader van der Maas uit Amsterdam. Hij schreef, dat hij twee olieverfschilderijen bezat, die omstreeks 1835 geschilderd zouden zijn door de Amsterdamse schilder Pieneman.

De portretschilder Nicolaas Pieneman werd geboren te Amersfoort op 1 januari 1809 en overleed te Amsterdam in 1860. Hij was een leerling van zijn vader Jan Willem Pieneman. Hij reisde veel door Engeland, Frankrijk en Duitsland en werkte te Amsterdam en Den Haag. Zijn werk maakt een gladdere, afgewerkte, academische indruk. Bekend is, dat hij, evenals Grader, veel in toneelkringen verkeerde.

Bij een bezoek, dat ik de heer Grader van der Maas bracht naar aanleiding van zijn brief, zag ik bij hem thuis twee schilderijen in prachtige Biedermeierlijsten, de ene een man te halven lijve, de andere een dame op een stoel, afgebeeld met omgeving.

Het ene stelde zijn overgrootvader voor, die naar zijn zeggen tandarts was en gevestigd te Amsterdam. De naam van zijn overgrootvader was Grader zonder meer: pas in 1854 werd de geslachtsnaam gewijzigd in Grader van der Maas. Een eerste blik vestigde al aanstonds de indruk, dat beide portretten niet tegelijk en vermoedelijk niet door dezelfde kunstenaar geschilderd waren. Het mansportret was aanmerkelijk beter geschilderd, maar wel erg vuil en van een verfsoort met bitumen ondergrond. De man hield een korte sigaar in de rechterhand (afb. 1 en 2). Volgens een familie verhaal, dat de heer Grader van der Maas mij vertelde, was deze Grader de eerste tandarts geweest (misschien alleen in Amsterdam), die zelf een prothese had gemaakt. Waarschijnlijk uit trots over dit feit had hij zich door Pieneman laten schilderen.

Ik stelde voor het schilderij mee te nemen voor onderzoek. Allereerst nam ik een röntgenfoto van de partij, waar de man de sigaar in de hand hield. Ik plakte 6 gewone tandfilms aan elkaar en volgde de aanwijzingen van de Kodak-uitgave Medical Radiography and Photography Vol. 37, No. 3, 1961 (60 kV, 10 mA, 70 cm).

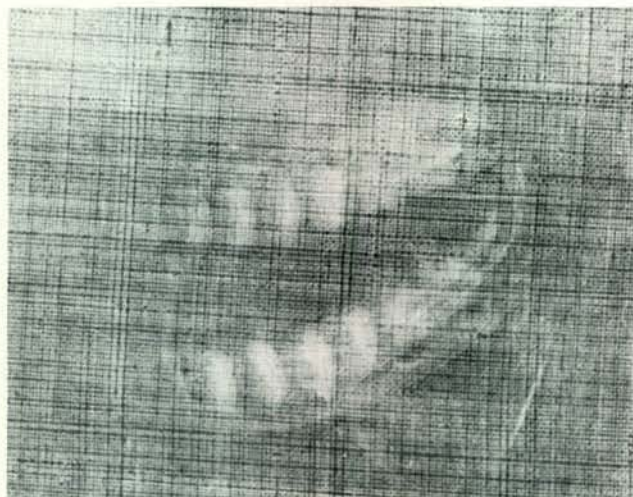
De resultaten waren al meteen verrassend. Zelfs op de 6 kleine films bleek, dat de sigaar blijkbaar over een prothese geschilderd was, die de man in zijn rechter hand hield. Het witte loodzink op titaanoxide, gebruikt bij de verf voor de ivoorprothese, kwam duidelijk te voorschijn. Ik maakte nieuwe röntgenopnamen met negatieven 13 x 18 cm, die ik systematisch op het schilderij plakte. Ik belichtte ze na elkaar; de foto van de prothese werd de fraaiste (afb. 3). Het

Afb. 1. Mansportret met sigaar.

Afb. 2. Detail.

Afb. 3. De röntgenfoto onthult een prothese.

onderzoek leverde geen handtekening van Pieneman op, zodat daarover geen zekerheid is verkregen.

Het schilderij werd gerestaureerd door de restaurateur van het Mauritshuis te Den Haag, de heer Susyn. Het resultaat is verbluffend, hoewel ook bij restauratie geen signatuur gevonden is.

De kunsttandmaker heeft een keurig bruin met wit vest aan, een wit overhemd en donkergroene das. De prothese, die hij in zijn hand houdt, is vermoedelijk van ivoor met gouden veren. De buccale vlakken zijn met karmijn-rose gekleurd, zoals gebruikelijk was in die tijd (afb. 4 en 5).

Meer leverde het zoeken naar de persoon van Grader zelf op. Bij het zoeken naar oude krantenadvertenties naar aanleiding

*) Naar een voordracht, gegeven tijdens de XXIII International Congress of the History of Medicine, London, 2-9 september 1972.

Afb. 4. Na restauratie: de sigaar blijkt een Afb. 5. Detail.
prothese.

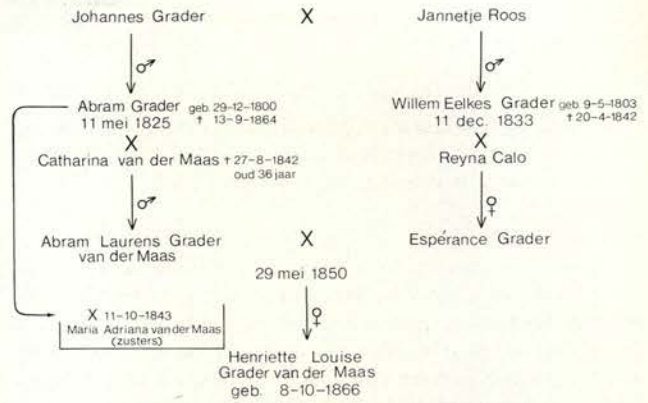
van een vroeger onderzoek door tandarts G. H. Bisseling uit Den Haag bleek, dat in de Amsterdamse Courant van 1843 No. 104 een advertentie stond van de volgende inhoud:

*• A. GRADER, Kunst-Tandenmaker.

Prinsengracht, No. 815, tusschen de Reguliers- en Vijzelgrachten.

Gedurende meer dan *Vijftien* Jaren voor de voornaamste Dentistes dezer Stad werkzaam, en door de volmaakte nabootsing der Natuur, zijne Kunst tot den hoogsten trap gevoerd hebbende, heeft hij besloten, op aanmoediging van veel geachte Heeren Doctoren en Chirurgen (die meermaalen van zijne doeltreffende behandeling getuigen waren) om dit Vak voortaan *geheel voor eigen Rekening voort te zetten*, en neemt hiermede de vrijheid zich bij het geeerde Publiek eerbiedig aan te bevelen voor het **VERVAARDIGEN** en **INZETTEN** van **KUNSTTANDEN**, in de vaste overtuiging, dat zoowel zijne civiele behandeling als de billijkheid zijner prijzen, de algemeene goedkeuring zullen wegdragen.

Zoals men ziet, was deze Grader dus geen tandarts, maar een tandtechnicus of ivoorsnijder, die besloot onbevoegd de tandheelkunde te gaan uitoefenen, zoals dat tegenwoordig heet. Het verhaal, dat hij trots op zijn besluit was en trots op zijn werk – reden waarom hij zich heeft laten schilderen – was dus juist en is meer dan 100 jaar doorverteld in de familie Grader van der Maas. Uit het uittreksel uit het bevolkingsregister te Amsterdam blijkt, dat A. Grader geboren werd te Amsterdam op 29-12-1800 en aldaar overleed op 13-9-1864. Hij was dus inderdaad een tijdgenoot van Pieneman. Hij huwde twee keer; eerst met Catharina van der Maas († 27-8-1842), uit welk huwelijk een zoon geboren werd: Abram Laurens Grader van der Maas en voor de tweede maal met haar zuster Maria Adriana van der Maas (afb. 6). De zoon, Abram Laurens Grader van der Maas, huwde op 29 mei 1850 met zijn nicht Esperance Grader. Dat zal de reden geweest zijn, dat bij K.B. van 14 juli 1854 de geslachtsnaam gewijzigd werd in Grader van der Maas.

Afb. 6. Stamboom van het geslacht Grader, teruggaande tot Johannes Grader.

zeldzaam. Het is verheugend, dat dit schilderij met een stuk Nederlandse tandheelkundige historie door goede restauratie voor de geschiedenis van ons beroep behouden is gebleven.

Een waardige plaats is voor de toekomst voor dit schilderij verzekerd.

Stadhouderslaan 10,
's-Gravenhage.

VERENIGINGSVERSLAGEN EN MEDEDELINGEN

NEDERLANDSE VERENIGING
VOOR MONDHEELKUNDE
EN CHIRURGISCHE PROTHETIEK

Verslag symposium „Arthrosis van het temporo-mandibulaire gewricht” op 25 november 1972 te Amersfoort

Op 25 november 1972 vond in het Sint-Elisabeth ziekenhuis te Amersfoort een wetenschappelijke vergadering plaats van de Ned. Ver. voor Mondheelkunde en Chirurgische Prothetiek.

Van de aldaar gehouden vijf voordrachten, welke alle een bepaald aspect van het onderwerp kaakgewrichtsklachten belichtten, waardoor de bijeenkomst het karakter droeg van een symposium, volgen hieronder de samenvattingen.

Als Engelse gastsprekers mochten wij ontvangen collega A. S. T. Franks, Consultant Dental Surgeon in het Birmingham Dental